• *Эрдик*

Бул кезде Кыргызстан үчүн өзүн дүйнөдөгү ири мамлекеттер менен барабар сезе ала турган иштин тармагы бар. Ал —космос. Кандай дегенде да биздин мекендешибиз Салижан Шариповдун космоско учуусу ага толук укук берип турат.

Өзгөндүн бир көчөсүндө жашап жана бир мектепке барып окуп жүрүшкөн Салижан менен Насиба бала чак тагы өздөрүнүн учкул кыялдарында минтип жер шарынын аркы бир бурчунда турүп калабыз деп ойлошкон эмес. Мынакей америкалык астронавтар менен бирге космонавт Шарипов отургузган «Шаттл» космос кемесинин «көк түтүнү» желге желпинип биринчи сапарына аттанды..,

Мындан он жылдай эле мурда Салижан Токмокто чет элдиктерди жайкы учууга үйрөтүп жүргөн учурда, ал келинчегине космонавттардын катарына кошулууга даярланып жатканын билдирген болучу. Анда Насиба ишенимсиз баш чайкап:— Россияда жакшы учкучтар көп, сени Кыргызстандан ким алат эле деген. Бирок, көптөгөн атаандаштардын ичинен Шариповдун так борбор шаардан орун алган үч бөлмөлүү квартиранын ачкычын тапшырды. Ал Бишкек шаарынын ардактуу атуулу болду.

Америкалык экипаждын мүчөсү Салижан Шариповду космоско учууга узатууну россиялык космонавтиканын бардык тобу өздөрүнүн милдети деп эсептешти. Анткени кыргызстандык учкуч өзүнүн өмүрүнүн бир канча жылын космонавттардын шаарчасында өткөрбөдүбү. Ошон үчүн ким көбүрөөк өзүн той ээсимин деп эсептерин так айтуу кыйын болуп турат? Жарык жүздүү америкалыктарбы, өздөрүн сыймыктуу туткан россиялыктарбы, ошондой эле барысы менен чогуу болгон кыргыз стандыктардын тобубу? Кыясы, адамзатка космоско ок шогон бир нерсенин зарылдыгы жок окшойт. Бир учурда АКШ менен Россиянын ортосундагы космоско баш чылык кылуу үчүн болгон «кансыз согуштун» милдеши анык, талашсыз кызмат таштыкка өсүп жетти. Мына эми америкалык экипаж биздин космонавт Шарипов менен бирге изилдөө иштерин чогуу жүргүзүү максатында Россиянын «Мир» станциясына учту. Мындан ары эки чоң державанын алдында өз риповдун так өзүнүн тандалып калышы кандайча болгонун сиз эстей аласызбы деген сурообузга ал мындай деди;

— Бизге эл аралык орбиталык станциясы үчүн учууга тажрыйбасы бар адамдар керек. Ачыгын эле айтайын космонавттар Россияда анча деле көп калган жок, бар адамдарда карып бара жатышат.

—Кантип эле жаш учкучтардан тандап алууга болбосун?

—Ар бир учкуч космонавт болууга жөндөмдүү эмес. Ошон үчүн биз тандоонун салтка айланып калган ыкмасынан баш тартып, учалектерди да сынап көрүүнү чечтик. Америкалыктар менен кеңешсек, алар да «Шаттлдын» курамында «атылбаган» үч астронавтардын бардыгына карабастан макул болушту. Анын үстүнө даярдык көрүү үчүн убакыт өтө тар эле—болгону стартка чейин жарым жыл калган НАСАдан (космикалык мейкиндикти изилдөө боюнча улуттук башкармасы) биз «Нана, Сиздердин жылдык программаны» кыска эле мөөнөттө өздөштүрүп алат деген вундеркинд жигитиңер»

КЫРГЫЗСТАНДЫН КОСМОНАВТЫНЫН БИРИНЧИ СТАРТЫ

өзүн космонавтардын отрядына кабыл алышты. Алардын үй-бүлөсү кичинекей кызы Нигора менен эми космонавттар шаарчасына келишти. Бул жылдар аларга жеңил боло койгон жок. Насибага күйөөсүнүн тандап алган кесиби жерде деле кооптуу болду. Чындыгында күн сайынкы учуулар, тоодогу, деңиздеги катаал шарттардагы машыгуулар оңой эмес эле. Буга акыркы мезгилдеги түн бир оокумга чейин англис тилин окуп үйрөнүү сааттары да кошулташыл болду. Америкада тил үйрөнгүчө да бир ай кыйналды. «Анткен менен азыр англис тилинде сүйлөй алат» дейт Насиба жылмайыңкы.

Байконурдан учуп жаткан космонавттардын зайыптарына салыштырмалуу, Насиба жолдуу болду. Алар («Звездныйда») космонавттардын шаарчасында калышты. Америкалыктар астронавттардын жарларына стартка чейин бир жума чогуу болууга уруксат беришет. Насиба кораблдин кабинасын көрүү үчүн лифт менен 198-кабатка чыгып түштү. Учууну уюштургандар ага сиздин өмүрлүк жарыңыздын ордү мобул жер, эч чочулабаңыз деген жакшы ниетте көрсөтүштү.

Анын үстүнө өздөрүнүн жердешин учууга узатуу үчүн Кыргызстандан келген делегацияны кабыл алуу аземи баарынан жогору болду. Америкалыктар ар бир космоско учуу тарыхый окуя экенине бекем ишенишет. Муну биздин республикада толук маанисинде түшүнүштү. Өлкөнүн жетекчиси космонавттын үй-бүлөсү, жакындары үчүн АКШга барып келүүсүнө акча каражатын бөлүп берди. Мамлекеттик катчы Ишенбай Абдразаков чебер уздун колунан жасалган камчыны Шариповдун атасынын колуна берип жатып, муну эрдиктин символу жана чыныгы жигиттик касиеттин бир белгиси катары Салижандын өз колуна берүүсүн өтүндү. Ал эми делегациянын курамындагы беш калаанын мэринин өкүлчүлүгү учуу алдында Шариповго кызматын аткарган «Мирдин» ордуна эл аралык орбиталык комплексти түзүүнүн үлкөн долбоорун иш жүзүнө ашыруу зарылдыгы турат. Анда негизинен энергия ресурстарынын жаңы түрлөрүн пайдалануу болжолдонууда, японндуктар болсо азыркы заманбап жабдуулар менен камсыз этилген лабораторияны орнотушат. Аны каржылоо жагын америкалык жак өздөрүнө алышты. Анткени аларда акча жагы көбүрөөк, аткаруучулары кубаттуу, бул иште а түгүл «Боинг» компаниясын дагы өздөрүнө тартышты. А бирок россиялыктардын «баш терисиз» бул иштин өтөсүнө чыгуу да кыйын эле. Россия станциянын башкы түйүндөрүн орнотуп жатат.

Баса, россиялыктар келечекте космос станциясында көбүрөөк убакыт болуу мүмкүнчүлүгүнө ээ деп Шариповдун кандидатурасын эсептешет. Биздин баарлашуубуз космосто бир нече жолу болгон, азыркы тапта «космикалык кадрлар бөлүмүнүн» башчысынын милдетин аткарып турган генерал Юрий Глазков менен башталды. Ал ылайыгы келсе россиялык болсун деген сунуш айтылып турган чакта, азыркы «Шаттл» космос кораблинде учуута Салижан Ша деген билдирүүнү алдык. Биз англис тилин дурус билген, башы иштеген башкалар менен мамилеге ийкемдүү, мүнөзү бар Шариповду көзгө туттук. Анын колунан иш келет деп чечтик.

— Россиялык кораблге караганда «Шатллде» учуу жеңил дешет, ушул чынбы?

— Муну ким айтты? Кайсы техникада болбосун космоско учуу кыйын. Мүмкүн жүк азыраак жүктөлөр. Бирок салмагы жеңил болгон менен калган бардык түйшүк коштоп жүрөрү анык иш.

— Жерге кайтып келгенден кийин Шариповду кандай келечек күтүп турат?

— Учуунун Борборук башкаруунун жетекчилиги менен биз аны мындан ары да космосто көп күндүк болуусун пландаштырып жатабыз. Мен өзүмдүн гана мамилемди билдирбей, «Салижан үчүн Сиздерге чоң рахмат» деген кораблдин америкалык командиринин да пикирин айткым келет.

Космикалык отрядды биз биргеликте даярдайбыз. Мындан тышкары, өз ара маданий интеграциябыз да бар. Америкалык астронавттар, Россиялык космонавттар, Кыргызстандан чыккан космонавт, жакында эле Байконурдан учкан казак космонавты—бизде барысынын ар башка маданияты бар. Бирок биз абада биргебизда. Ошон үчүн тилдик тоскоолдуктарды жеңүү— ал анча деле татаал иш эмес. Эгер биз космосто бардык мамилелерде бири-бирибизди түшүнүүнү үйрөнсөк, кийин...жерде жеңил болот.

Ошентсе да космонавт үчүн биринчи учуу дайыма башкы нерсе болуп саналат. Шарипов космоско болгон стартта ар намыстуулук менен жеңишке жетти, америкалык экипаж менен достошту, программаны «Эң мыкты» баага аткарды. Космостон кайтып келгенден кийинки көптөгөн таасирлердин ичинен анын эсинде айрыкча калганы бул эле; космостон биздин көгүлтүр планетабызга караганыңда, өзгөчө, сөз менен айтып бүткүс сезимдерге кабыласың...

Учуудан соң, ал дароо эле космосто өзү менен бирге болгон кыргыз желегин ал Америка Кошмо Штатындагы Кыргызстандын элчиси Б. Абдрисаевге тапшырды. Президент Аскар Акаевдин Указы менен Салижан Шарипов мамлекеттин эң жогорку сыйлыгы— «Кыргыз Республикасынын Баатыры» наамы, «Ак шумкар» ордени менен сыйланды.

Жакында аны бардык урмат сый менен Москванын алдындагы «Звездный» шаарчасында тосуп алышты. Салт боюнча жолугушуу биринчи космонавт Юрий Гагариндин эстелигине гүл коюу менен башталды. Андан соң митинг өткөрүлүп, окуянын күнөкөрүн Россиянын космикалык агентствосунун жетекчилери, «Энергия» акционердик коомунун космонавттарды даярдоо Борбору куттукташты. Шарипов менен бирге «Мир» станциясынан кайтып келишкен экипажга да урмат көрсөтүлдү.

Космосто болгондордун бардыгы Россиянын абадагы куралдуу күчтөрүнүн космонавттар Федерациясынын эстелик белгилерин, «Космикалык эрага 40 жыл» медалы жана башка сыйлыктар менен сыйланышты. Космос кораблинин командирине президент Ельциндин атынан жеке курал жана башка сыйлыктар тапшырылды. Космонавттар өз сөздөрүндө учуунун кандай өткөндүгү, станциянын иштөө мүмкүнчүлүгүн калыбына келтирүүдө өз күчтөрү менен кандай жумуштарды аткаргандарын айтып беришти. Бул иште эки космикалык учуунун катышуучусу С. Шариповдун да өз салымы бар. Бекеринен ал Россиянын артыкчылык белгиси менен сыйланбастан, ошондой эле НАСАнын космосту өздөштүрүүдөгү кадыр барктуу медалын алууга да татыктуу болду.

Россиялыктар да, Америкалыктар да ага космостук чоң келечекти каалашат.

Азыр подполковник наамын алган Шарипов космоско учуудан соңку эмгек отпускасында эми жубайы, эки баласы менен үйүнө, Кыргызстанга барсам деген аруу тилекте. Туулган жерин иллюминатордон эмес, өз көзү менен көргөн жакшыраак эмеспи.

Элла ТАРАНОВА.
«Кыргызстан Аба Жолдору» журналынан которгон;

ТҮРК УУЛУНА КОСМОС КАЛДЫ ЖҮГҮНҮП

(Кыргыз Республикасынын Баатыры Салижан ШАРИПОВго)

Сенин атың угулганда биринчи,
Толкунданып, эргүү болду мен үчүн.
Оо өзгөндүк бурадарым баатырым,
Кызмат кылып келатыпсың эл үчүн.

Эл ичинде эрлер болот, шер болот,
Баатыр менен сыймыктанган жер
болот.
Мына ошондой эли-жерин даңктаган,
Шерлер чыкса атак-даңкка тең
болот.

Кыргыз. Өзбек мында турсун
сүйүнүп,
Турат дуулдап—түрк уругу жүгүрүп.
Мына эми жаңы жылым башында,
Түрк уулуна космос калды жүгүнүп.

Байконурда той өткөрүп бералбайм,
Билегиңе алтын саат тагалбайм.
Экен ушул акындардын белеги,
Сени даңктап, сыймыктанып ыр
арнайм.

Улукбек МАМЫТОВ,
Кыргызстан эркин жазуучулар Бирлигинин Түштүк аймактык бөлүмүнүн жооптуу катчысы.